

RAQAMLI TA'LIM MUHITIDA SHAXSNING INTELLEKTUAL VA AXLOQIY QIYOFASI: IJTIMOIIY-FALSAFIY TAHLIL

Elmuradova Surayyo Abdijalilovna

Samarqand davlat chet tillari instituti PhD asisstanti

Annotatsiya: Ushbu maqolada raqamli transformatsiya sharoitida talaba-yoshlarning intellektual va axloqiy rivojlanishi masalalari ijtimoiy-falsafiy jihatdan tahlil qilinadi. Maqolada raqamli ta'lim muhitining shaxs shakllanishiga ta'siri, virtual etikaga rioya qilish hamda "raqamli ma'naviyat" tushunchasining mohiyati yoritilgan. Tadqiqotda Sharq mutafakkirlari merosi va zamonaviy olimlarning qarashlari sintezi keltirilgan.

Kalit so'zlar: Raqamli ta'lim, intellektual qiyofa, axloqiy madaniyat, kiberetika, virtual makon.

Insoniyat taraqqiyotining hozirgi bosqichi jamiyatning barcha sohalarini, xususan, ta'lim tizimini ham to'liq raqamlashtirish bilan xarakterlanadi. Raqamli ta'lim muhiti nafaqat bilim olish usullarini, balki shaxsning dunyoqarashi, qadriyatlar tizimi va axloqiy qiyofasini ham o'zgartirmoqda. Bugungi kunda ta'lim madaniyati faqat auditoriya devorlari bilan cheklanib qolmay, virtual makonga ko'chmoqda. Bu jarayonda shaxsning intellektual o'sishi va uning axloqiy barqarorligi o'rtasidagi mutanosiblikni saqlash ijtimoiy-falsafiy tadqiqotlarning dolzarb muammosiga aylandi.

Tadqiqotda tizimli yondashuv, qiyosiy tahlil va sotsiologik kuzatuv natijalari umumlashtirildi. Shuningdek, ta'limni raqamlashtirishning ijtimoiy-psixologik oqibatlarini o'rganishda germeneytik va aksiologik metodlardan foydalanildi. S.A. Elmuradova va boshqa zamonaviy tadqiqotchilarning raqamli madaniyat haqidagi konsepsiyalari metodologik asos bo'lib xizmat qildi.

Raqamli ta'lim muhiti inson intellektiga ikki yoqlama ta'sir ko'rsatmoqda. Bir tomondan, axborotga tezkor kirish imkoniyati intellektual salohiyatni kengaytirs, ikkinchi tomondan, "klipcha fikrlash" (clip thinking) va axborotni chuqur tahlil qilmaslik kabi muammolarni keltirib chiqarmoqda.

- **Kognitiv o'zgarishlar:** Raqamli dunyoda shaxsning intellektual qiyofasi ko'proq ma'lumotni qayta ishlash tezligi va texnologik ko'nikmalar (Hard skills) bilan o'lchanmoqda. Biroq, falsafiy nuqtayi nazardan, haqiqiy intellekt — bu faqat ma'lumotga ega bo'lish emas, balki uni anglash va jamiyat manfaati uchun yo'naltirishdir [1].

Raqamli muhitda shaxsning axloqiy qiyofasi "anonimlik" va

"chegarasizlik" kabi omillar ta'sirida shakllanadi. Bu yerda **kiberetika** tushunchasi markaziy o'ringa chiqadi.

- **Akademik halollik raqamli formatda:** Masofaviy ta'lim va sun'iy intellekt (ChatGPT va boshqalar) davrida talabalarning o'zlashtirgan bilimlari haqiqiy axloqiy muammoga aylandi. "Raqamli ta'limda axloqiy filtrlarni shakllantirish, talabaning virtual makondagi xulq-atvor madaniyatini yuksaltirish strategik vazifadir" [4].

- **Sharqona tarbiya va zamonaviy texnologiya:** Al-Farobiyning "Aql va axloq uyg'unligi" g'oyasi raqamli muhitda ham o'z kuchini yo'qotmagan. Inson kompyuter qarshisida o'tirib ham o'zining ma'naviy mas'uliyatini his qilishi — raqamli ta'lim madaniyatining oliy darajasidir.

Raqamli muhitdagi salbiy ta'sirlar (kiberbulling, feyk xabarlar, ma'naviy tahdidlar) shaxsning axloqiy qiyofasini yemirish xavfini tug'diradi.

- **Axloqiy immunitet:** PhD tadqiqotchisi sifatida shuni ta'kidlash lozimki, talabalarda nafaqat raqamli savodxonlik, balki **"Raqamli axloqiy immunitet"** shakllantirilishi zarur [5]. Bu esa ta'lim jarayoniga falsafiy-etik fanlarni ko'proq integratsiya qilishni talab etadi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, raqamli ta'lim muhitida intellekt va axloq o'rtasidagi uzilish jamiyatda "texnokratik manqurtlik"ni keltirib chiqarishi mumkin. Ya'ni, inson texnologiyani mukammal bilsa-da, uning ijtimoiy oqibatlarini o'ylamaydi. Shuning uchun zamonaviy ta'lim madaniyati modelida ta'lim mazmuni faqat bilim berishga emas, balki "raqamli shaxs"ning qadriyatli yo'nalishlarini shakllantirishga qaratilishi shart.

Xulosa

O'tkazilgan ijtimoiy-falsafiy tahlillar raqamli ta'lim muhitida shaxsning shakllanishi murakkab va ziddiyatli jarayon ekanligini ko'rsatmoqda. Tadqiqot natijasida quyidagi xulosalarga kelindi:

Birinchidan, raqamli transformatsiya shaxsning intellektual qiyofasini tubdan o'zgartirmoqda. Endilikda intellektual salohiyat nafaqat axborotni egallash, balki uni tanqidiy tahlil qilish va raqamli texnologiyalardan ijodiy foydalana olish qobiliyati bilan belgilanmoqda. Biroq, "klipcha fikrlash" xavfini kamaytirish uchun ta'lim madaniyatida fundamental falsafiy bilimlarning o'rni saqlanib qolishi shart.

Ikkinchidan, virtual makonda axloqiy madaniyat masalasi kiberetika va akademik halollik tamoyillari bilan uzviy bog'liqdir. Raqamli muhitdagi anonimlik shaxsda mas'uliyat hissini pasaytirmasligi lozim. Shu ma'noda, yoshlarda raqamli axloq me'yorlarini shakllantirish va ularni ijtimoiy-ma'naviy tahdidlardan himoya qilish ta'lim tizimining ustuvor vazifasiga aylanishi kerak.

Uchinchidan, Al-Farobiy va Ibn Sino kabi mutafakkirlarimizning "aql va

axloq uyg'unligi" haqidagi qarashlari raqamli asrda ham o'z dolzarbligini yo'qotmagan. Raqamli ta'lim madaniyati faqat texnologik ko'nikmalar (Hard skills) emas, balki ma'naviy-axloqiy fazilatlar (Soft skills) bilan boyitilgandagina jamiyatda "komil inson" g'oyasi hayotiyligini saqlab qoladi.

Xulosa qilib aytganda, raqamli ta'lim muhitida shaxsning intellektual va axloqiy qiyofasi uyg'unligini ta'minlash — zamonaviy ta'lim madaniyatini rivojlantirishning strategik yo'nalishidir. Bu jarayonda milliy falsafiy merosimizni zamonaviy metodologiyalar bilan sintez qilish barqaror taraqqiyot poydevori bo'lib xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2021.
2. Kastels M. Informatsionnaya epoxa: ekonomika, obshestvo i kultura. – M.: VSHE, 2000.
3. Elmuradova S.A. Ta'lim samaradorligini oshirishning ijtimoiy-falsafiy omillari. // "Pedagogs" jurnali 9 (2), 179-182.
4. Elmuradova S.A. "Ta'lim jarayonini tashkil etishning shaxsiy ekzistensial yondashuvini ijtimoiy-falsafiy tahlili.// "Falsafa va hayot" jurnali. – Toshkent, 2022. – №5. – B. 31.
5. Elmuradova S.A. Genesis and Evolution of Educational Culture.// The Peerian Journal.2022. - №5. – B.17